

УДК 346.1

12.00.04- господарське право; господарське-процесуальне право

Доцільність існування господарських судів у судовій системі України.

Дячук Н.Д

Викладач кафедри господарського права

ДВНЗ«Ужгородський національний університет»

Стаття присвячена дослідженню доцільності існування господарських судів у судовій системі України. З'ясовано переваги та плюси господарських судів. Проаналізовано вплив господарських судів на економічну ситуацію, та судову систему в Україні.

Ключові слова: господарський суд, ліквідація, корупція, судова система, правове регулювання.

Статья посвящена исследованию целесообразности существования хозяйственных судов в судебной системе Украины. Выяснено всех преимуществ и плюсов хозяйственных судов. Проанализировано влияние хозяйственных судов на экономическую ситуацию, и судебную систему в Украине.

Ключевые слова: суд, ликвидация, коррупция, судебная система, правовое регулирование.

The article investigates the expediency of existing of commercial courts in the judicial system of Ukraine as well as all the benefits and advantages of commercial courts. The impact of commercial courts on the economic situation and on the judicial system in Ukraine has been analyzed.

Keywords: commercial court, elimination, corruption, judicial system, legal regulation.

Постановка проблеми. Зараз гостро постало питання щодо ліквідації господарських судів в контексті судової реформи у зв'язку з положеннями законопроекту №1497, підготовленого авторським колективом на чолі з віцепікером парламенту Оксаною Сироїд ("Самопоміч"). Тому ми просто повинні звернути увагу на поставлену загрозу ліквідації господарських судів. Проаналізувати діяльність та ефективність господарських судів та судової системи в загальному аспекті. Виявити причин, які стали підставою для того, щоб скасувати господарські суди, та аналізуючи проблемні питання навести протилежні аргументи проти ліквідації господарських судів.

Стан дослідження. Питання щодо ліквідації судів виникло нещодавно, тому належної наукової бази ще не напрацьовано. Але є наукові праці, що стосуються даної проблеми і варто звернути на них увагу. Зокрема, як на мене, то цікавими з наукової точки зору є праці В. Устименка, Р. Джабраїлова, О. Зельдіна, О. Святогора, І. Кременовської, Б. Плотницького. Хочу зазначити, що дослідження даної проблеми, та вказівка на ті негативні наслідки, які можуть настати в результаті ліквідації господарського суду, зможе змінити подальший розвиток подій. Можливо саме наукові напрацювання вчених щодо даного питання допоможуть проаналізувати та реорганізувати в правильне русло судову систему.

Метою статті є проаналізувати систему господарських судів. Визначити причини через які хочуть ліквідувати господарські суди та навести протилежні аргументи, що ліквідація господарського суду є не допустимою помилкою.

Виклад основного матеріалу. У наш час науковці з господарського права багато праць присвячували проблематиці, пов'язаній з діяльністю арбітражів і господарських судів, але питання реформування судової системи та, зокрема недопущення ліквідації господарських судів наразі ще не напрацьовано належної бази для аргументації необхідності їх збереження. Господарські суди є спеціалізованими судами в системі судів загальної

юрисдикції. Організація і діяльність господарського суду визначаються Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», Господарським процесуальним кодексом України, іншими законодавчими актами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Зараз гостро постало питання щодо ліквідації господарських судів в контексті судової реформи у зв'язку з положеннями законопроекту №1497, підготовленого авторським колективом на чолі з віце-спікером парламенту Оксаною Сироїд ("Самопоміч"). При цьому, аналогічний за тематикою законопроект №1656 (автор - Рада з питань судової реформи без участі нардепів) не передбачає ліквідації господарських судів, але фокусується на нових правилах підбору суддів, їх просуванні кар'єрними сходами і притягненні до дисциплінарної відповідальності. Як на мене то дивним є те, що головними причинами такого рішення стали : високий рівень корупції, невелика завантаженість суддів (у порівнянні з судами загальної юрисдикції), різне застосування норм права, зважаючи на неузгодженість положень Цивільного і Господарського кодексів.

На думку В.А. Устименка та Р.А. Джабраїлова, автори законопроектів, якими передбачено ліквідувати господарські суди, вкрай поверхово підійшли до вивчення європейського досвіду діяльності комерційних судів і сприйняли як «істину в останній інстанції» цивілістичні цінності та уявлення про сутність відносин, які відбуваються в економіці [2].

Якщо ж виходити з тих причин ,які стали підставою для того , щоб скасувати господарські суди , то хочу навести протилежні аргументи. Якщо ж існує високий рівень корупції , то потрібно реорганізувати всю судову систему. Тому така думка , що ліквідуючи господарські суди то всі проблеми зникнуть , які існують в судовій системі- є помилковою. Якщо погодитися з таким підходом, що для ліквідації корупції в системи господарських судів треба їх ліквідувати, то тоді потрібно негайно ліквідувати цивільні,

кримінальні, адміністративні суди, митницю, фіскальні органи і всі інші органи влади та управління. Нещодавно у пресі активно обговорювався факт корупції в митних органах України, ми пам'ятаємо низку гучних затримань керівних працівників митних органів. Але всі розуміють, що без митних органів держава існувати не може, тому неможливо для усунення корупції ліквідувати митні органи, а отже, потрібно шукати інші способи боротьби з корупцією. Утопічність ідеї боротьби з корупцією шляхом ліквідації корупційних державних або судових структур продемонстрував приклад ліквідації ДАІ саме унаслідок корупційності цієї системи, а головне ті негативні наслідки, які цій необдуманий крок мав для держави. [3]

На мою думку, ця проблема може бути вирішена шляхом підвищення рівня персональної відповідальності суддів за винесені рішення, аж до кримінальної, незалежно від того, яким із судів таке рішення приймається. Тому на даному етапі розвитку українського суспільства необхідно не ліквідувати господарські суди, а докласти зусиль для очищення системи правосуддя від корупції, в тому числі, шляхом законодавчої зміни повноважень Вищого господарського суду та Верховного суду, а також впровадження ефективного механізму притягнення до відповідальності представників суддівського корпусу, що порушують присягу.

Другою причиною щоб не ліквідувати господарські суди – це те, що кількість суддів у господарських судах становить за словами Олени Кирилюк 13% (1173 судді) від загального числа суддів в Україні (9035 суддів). Однак господарські суди забезпечують більше половини доходів держбюджету від сплати судового збору: в 2014 р. - понад 500 млн грн при загальному розмірі отриманого збору близько 1 млрд грн. То що ж ми маємо, що лише 100 млн грн. з отриманого судового збору були спрямовані на фінансування господарських судів. Решта суми пішла на фінансування судів інших юрисдикцій. При цьому, лише 3,6% рішень, прийнятих господарськими судами, скасовуються чи змінюються судами вищої інстанції. Хочу звернути

увагу на працю Святогора О.А. «Ліквідація господарських судів – реформа чи шкода?». Саме в цій статті можна знайти цікаві цифри, що підтверджують ефективність існування господарських судів. Проведено аналіз статистичної інформації, її узагальнення та порівняння показників, визначення тенденцій (доводів), було підготовлено та направлено на адреси Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Верховного Суду України, Державної судової адміністрації України, Вищої ради юстиції України та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України(за 2012, 2013,2014роки). Наведу в приклад лише деякі з показників. Протягом 9 місяців 2014 р. в апеляційному порядку господарськими судами розглянуто 17 тис. скарг, протягом 9 місяців 2013 р. – 19,6 тис. скарг, що на 13,4% менше. У 2013 р. розглянуто по суті 27,1 тис. апеляційних скарг, в 2012 р. – 27,3 тис. скарг. За 9 місяців 2014 р. місцевими господарськими судами розглянуто 154,5 тис. звернень суб'єктів господарювання, що дещо менше (на 5,6%), ніж було розглянуто в попередньому аналогічному звітному періоді, а у 2013 р. прийнято 224,5 тис. судових рішень, що на 16% більше, ніж у 2012 р., коли їх кількість складала 193,5 тис. Упродовж 9 місяців 2014 р. переважна більшість – 84,8% (83,1 – за 9 місяців 2013 р.) та у 2013 р. 83,4% (у 2012 р. – 79,4%) судових рішень судів першої інстанції відповідали вимогам чинного законодавства і набрали законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги. За результатами розгляду Верховним Судом України заяв про перегляд судових рішень господарських судів за 9 місяців 2014 р. прийнято 106 постанов, якими змінено та скасовано 52 судових рішення або 49% від переглянутих, або 0,39% від постановлених ВГСУ. У 2013 р. Верховним Судом України прийнято 41 постанову, якими змінено та скасовано 20 або 40,8% від переглянутих, або 0,1% від постановлених ВГСУ. У 2008 і 2009 рр. прийнято відповідно 344 та 291 постанови, якими змінено або скасовано 312 і 274 (90,7% і 94,2% від переглянутих, або 1,4% та 1,1% від постановлених ВГСУ).

Показовим є те, що Верховним Судом України після реформування судової системи у 2001 р. розглядалась по суті незначна кількість справ з господарських спорів.[4]

З наведених статистичних даних вбачається зростання кількості розглянутих справ місцевими господарськими судами, зменшення числа оскаржених судових рішень у суди вищих інстанцій, зменшення кількості змінених або скасованих, що свідчить про оперативний та якісний розгляд справ, формування та застосування правильної господарської практики з вирішення господарських спорів, а також про належне забезпечення господарськими судами ефективного правового захисту господарюючих суб'єктів.

З цього питання також слід цілком погодитися з позицією О.Р. Зельдіної, яка вважає, що на сьогоднішній день саме система господарських судів найпрофесійніша, про що свідчить якість господарського правосуддя в порівнянні з іншими юрисдикціями, обізнаність судів із особливостями здійснення господарської діяльності, її тонкощами [4].

В зв'язку з ситуацією яка склалась нещодавно в Регіональному науково-технологічному центрі в польському м.Підзамчому поблизу м.Кельце пройшла I міжнародна наукова конференція польських та українських юристів на тему «Польща та Україна — система правосуддя, юридичні установи, самоврядність». Де Б. Плотніцький виступив з доповіддю на тему «Роль господарських судів у системі судочинства України» .[5]

Пан Плотніцький зазначив, що : «На практиці розгляд справ у господарських судах у більшості випадків здійснюється значно швидше, ніж це відбувається в судах цивільної та адміністративної юрисдикції, що передусім пов'язано зі специфікою господарської юрисдикції — розглядом комерційних спорів».

На думку Б.Плотніцького, реформування судової системи в цілому має здійснюватися зі збереженням господарської юрисдикції як окремої ланки,

про ефективність діяльності якої свідчить багатоетапний історичний досвід удосконалення та демократизації діяльності цих органів, оптимізації процедури вирішення економічних спорів у відповідності до характеру господарських відносин та багаторічна задовільна статистика розгляду справ, що відображає їх розгляд у визначені законом процесуальні строки.

Щодо підстави, щоб скасувати господарські суди в результаті різного застосування норм права, то неузгодженість положень Цивільного і Господарського законодавства, в принципі, не повинна прийматися до уваги при визначенні необхідності ліквідації господарських судів, оскільки судові органи є правозастосувальними. А колізію необхідно усунути на законодавчому рівні. Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС Україна взяла на себе зобов'язання реформувати судову систему. Однак без внесення змін у Конституцію України зробити це неможливо. Саме внесення змін у Основний Закон і судова реформа повинні розроблятися паралельно.

Щодо питання навантаження на господарських судів не можна розглядати тільки в ракурсі статистичних даних. Найчастіше один господарський спір, через об'єм і складність оцінюваної інформації, можна порівняти з кількома спорами, розглянутими цивільними судами. При цьому, господарські спори розглядаються швидше, ніж цивільні, як правило, у межах встановлених законом строків. То тільки можемо уявити, що буде якщо такі справи як банкрутство будуть передані до місцевих судів. Мало того, щоб вирішити такого рівня спір потрібно залучати окремих спеціалістів у даній галузі, але й уявімо що буде з навантаженням інших судів. Тоді стане не реальним вирішення чи розгляд справи у визначені законом строки. Крім того, наявність спеціалізації в судах необхідна, так як добре розбиратися у всіх галузях права неможливо. Також ліквідація спеціалізованих, в тому числі, господарських судів, пов'язана з величезними фінансовими витратами при абсолютно невідомому результаті. То ж принцип професіоналізму у сфері судоустрою є одним із основоположних європейських стандартів. Мені

здається, що на разі особливо актуальним є питання професіоналізму суддів, які розглядають господарські спори. На сьогодні збільшилась кількість корпоративних спорів, а ці питання настільки специфічні, законодавчо неврегульовані, що потребують глибоких знань законодавства у сфері господарювання. До того ж це стосується як норм матеріального права, так і господарського процесу. Таких знань господарського права, процесу та досвіду вирішення спорів у сфері господарювання не мають ні судді загальної, ні цивільної, ні адміністративної юрисдикції. А для придбання таких знань та досвіду знадобляться роки клопіткої праці. Тому ліквідація налагодженої професійної системи господарських судів призведе до колапсу під час вирішення спорів у сфері господарювання, що дуже небезпечно для економіки всій держави. А корупційні схеми у сфері господарювання нікуди не дінуться, а перекочують у цивільні та адміністративні суди. Тоді доведеться ліквідувати й ці суди. Такими методами держава може взагалі залишитися без судової системи. До того ж створення спеціалізованих судів є загальноєвропейською та світовою практикою і господарська (комерційна) юрисдикція в тій чи іншій формі існує в багатьох країнах Євросоюзу. Наприклад, у Франції, Бельгії, Австрії, кантонах Швейцарії такі суди діють під назвою комерційних або ж торгових.

Устименко В.А та Джабраїлов Р.А в своїй праці відкрили сутність господарських судів в ЄС та застерегли, на те що може відбутися деградація господарського і господарсь-процесуального права України, якщо буде знищено господарсько-судову систему. Наведу лише деякі приклади з роботи. В Австрії діє єдиний на всю країну торговий суд, який розглядає господарські справи, в тому числі і справи про банкрутство. У Бельгії створений комерційний трибунал. У Швейцарії для вирішення комерційних справ створені торгові суди, що складаються не тільки з юристів, але і з представників ділових кіл, що обираються кантональними радами. [2] В Іспанії створена система господарсько-адміністративних трибуналів [6]

В цілому, можна з упевненістю стверджувати, що в країнах Європи існують однакові підходи до розв'язання економічних суперечок що полягають переважно в установі спеціалізованих судових органів - комерційних (торгових) судів. То нам потрібно звернути увагу, що у всій Європі існують спеціалізовані суди чи то господарські чи то торгові. Така поширеність системи спеціалізованого економічного судочинства у світі обумовлюється потребами розвитку економіки та окремою увагою держав до стимулювання оперативного та фахового вирішення комерційних спорів. По суті, йдеться про створення юрисдикційної інфраструктури, яка полегшує ведення бізнесу. Це економічне правосуддя може ґрунтуватися на спеціальній компетенції щодо господарських спорів загалом або стосуватися однієї чи кількох категорій економічних справ. Невипадково у жодній розвинутій країні світу протягом останніх десятиліть не відбулося ліквідації спеціалізованих комерційних судів. Лише у Російській Федерації на початку цього року було ліквідовано Вищий арбітражний суд, що легко пояснити посиленням тоталітарних тенденцій та централізацією влади у цій країні. Але це не може служити взірцем для України. Скоріше, навпаки – це дороговказ, яким шляхом йти не можна.

Висновки. Ліквідація господарських судів потягне за собою втрату і знищення напрацьованої десятиліттями практики розгляду господарських спорів. Але найнебезпечнішим наслідком цього неминуче стане занепад економіки, оскільки її обслуговують саме господарські суди – адміністративні для цього не пристосовані, а в їх фахівців немає для цього відповідного досвіду та економічної освіти. Те ж стосується і судів загальної компетенції. Як наслідок, за ліквідацією господарських судів неминуче постане питання відміни господарсько-процесуального кодексу України. Відтак, спочатку буде зруйновано цілу галузь права, а надалі – й галузь юридичної науки, це поставить питання про доцільність існування наукової спеціальності «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Отже, спеціалізоване господарське судочинство, яке в нашій країні

ґрунтується на глибокому історичному корінні та має найбільшу ефективність серед інших судових органів, потребує підтримки та розвитку, а не знищення. Зокрема, давно треба законодавчо усунути суперечності у компетенції господарських та адміністративних судів, а не рушити усталені та випробувані у вітчизняних умовах інститути без жодних перспектив відновлення довіри до судочинства. В основному викладі матеріалу перераховані ричини , через що не можна ліквідувати господарські суди. Це лише частина їх , ще багато можна привести аргументів про ефективність та доцільність існування господарських судів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - №30. – Ст. 141
2. Устименко В.А. Упразднение хозяйственных судов – шаг к деградации судопроизводства в Украине / В.А. Устименко, Р.А. Джабраилов // Вісник господарського судочинства. – 2014. – № 6. – С. 112 – 119.
3. Зельдіна О.Р. Боротьба з корупцією чи замилювання очей / О.Р. Зельдіна // Юридична газета. – 2015. – № 8. – С. 22.
4. Святогор О.А. Ліквідація господарських судів – реформа чи шкода? / О.А. Святогор, І.В. Кременовська // Право і суспільство. – 2015. – № 4. – С. 67 – 75.
5. Плотніцький Б. Роль господарських судів у системі судочинства України./ Плотніцький Б. //Закон і Бізнес. – 2014. - № №39 (1181).
6. Арбитражный процесс (зарубежня практика) / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://advokat-dudko.ru/arbitrazhnyj-process>.